

Wiad. entomol.	19 (2): 79-84	Poznań 2000
----------------	---------------	-------------

Carpelimus heidenreichi BENICK, 1934 i *C. similis* (SMETANA, 1967) chrząszcze nowe dla fauny Polski oraz występowanie innych gatunków z rodzaju *Carpelimus* SAMOUELLE, 1819 (*Coleoptera: Staphylinidae*) w środkowo-wschodniej części kraju

Carpelimus heidenreichi BENICK, 1934 and *C. similis* (SMETANA, 1967) beetles new to the Polish fauna and occurrence of other species of *Carpelimus* SAMOUELLE, 1819 (*Coleoptera: Staphylinidae*) in central-eastern part of the country

BERNARD STANIEC

Zakład Zoologii Instytutu Biologii UMCS, ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin

ABSTRACT: Two staphylinid beetles are recorded from Poland for the first time: *Carpelimus heidenreichi* BENICK, 1934 from Męcierz near Kazimierz Dolny and Husynne near Hrubieszów, and *Carpelimus similis* (SMETANA, 1967) from Męcierz near Kazimierz Dolny (CE Poland). First records of another 7 species of *Carpelimus* from Podlasie, Lubelska Upland, Roztocze and/or Sandomierz Lowland are given.

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Staphylinidae*, *Carpelimus*, faunistics, E Poland.

Z rodzaju *Carpelimus* SAMOUELLE opisano dotychczas na świecie około 350 gatunków, z czego 35 stwierdzono w Europie Środkowej a 21 wykazano z Polski (HERMAN 1970; BURAKOWSKI i in. 1979; LUCHT 1987; LOHSE 1989; BOROWIEC 1990). Są to najczęściej bardzo drobne chrząszcze (1 – 4 mm długości), ciało mają wysmukłe lub lekko rozszerzone, umiarkowanie grzbieto-brzusznie spłaszczone, mniej lub bardziej owłosione, zaś ich stopy są trójczłonowe. Swoim kształtem i budową przypominają przedstawicieli należą-

cych do innych, blisko spokrewnionych rodzajów (np. z rodzaju *Ochtephilus* MULSANT et REY, 1856, *Bledius* LEACH, 1819). W ubarwieniu ciała dominują barwy ciemne, tylko niektóre jego części (odnóża, rzadko przedplecze i pokrywy) mogą być jaśniejsze. Omawiane kusakowate zamieszkują najczęściej obrzeża wód, wilgotne doły po wybranych piasku lub glinie, wąwozy, rzadziej ściółkę leśną, sterty gnijących szczątków roślinnych lub kompostu. Postacie dorosłe i starsze larwy (przynajmniej większości gatunków) kopią w glebie korytarze, w których przebywają wszystkie stadia rozwojowe. Owady doskonałe i formy larwalne odżywiają się głównie glonami (LOMAKIN 1981; nie publikowane obserwacje autora).

Poniżej podano stanowiska dziewięciu godnych uwagi gatunków z omawianego rodzaju, które złowiono na terenie środkowo-wschodniej części kraju. Dwa z nich nie były dotychczas notowane na terenie Polski, pozostałe są po raz pierwszy wykazywane z wymienionych niżej krain. Wszystkie okazy były łowione przez autora i znajdują się w jego zbiorach.

Carpelimus despectus BAUDI, 1869

- Podlasie: Włodawa (FC71), 27 VIII 1999, 1 ex., wilgotna, piaszczysta skarpa w kopalni piasku; Sobibór (FC80), 13 IX 1999, 1 ex.; Stulno (FB89), 11 VIII 1999, 2 exx.; Sławatycze (FC73), 27 VIII 1999, 5 exx., wypłószone wodą z pokrytych szlamem brzegów Bugu; Wołczyny (FC80), 14 X 1999, 1ex., brzeg Bugu.
- Wyżyna Lubelska: Rogów (EB87), 30 IV 1997, 1ex., wilgotna skarpa lessowa; Pilaszkowice (FB34), 21 VI 1999, 5 exx., wysiane z gleby w wąwozie lessowym; Kol. Rąblów (EB77), 24 VII 1998, 1ex., odsłonięta skarpa lessowa; Strzyżów (KB03), 30 VI 1999, 1 ex., wypłószone wodą z brzegu Bugu.

Na badanym terenie kusak dość często spotykany, jednak zwykle pojedynczo. Łowiony najczęściej pod nadbrzeżnym szlamem rzeczonym oraz w glebie, licznych w omawianej części kraju wąwozów i skarp lessowych. W dotychczasowej literaturze gatunek wymieniany jako bardzo rzadki, w Polsce znany zaledwie z kilku stanowisk.

Carpelimus elongatulus (ERICHSON, 1939)

- Wyżyna Lubelska: Zakrzów (FB38), 6 III 1999, 3 exx., wysiane z brzegu rowu melioracyjnego; Parchatka (EB89), 30 IV 1998, 1 ex., 5 VIII 1999, 4 exx., w wilgotnej glebie ocienionej skarpy lessowej.
- Nizina Sandomierska: Władysławów - Dychy (FB10), 28 VII 1996, 1ex., wypłószone na brzegu rzeki Rakowej.

W Polsce uważany za dość pospolity, jednak w nowszej literaturze rzadko wymieniany, ostatnio podany z Babiej Góry (MELKE, SZAFRANIEC 1998).

Carpelimus exiguus (ERICHSON, 1839)

- Podlasie: Stulno (FB89), 11 VIII 1999, 6 exx.; Sławatycze (FC73), 27 VIII 1999, 1 ex., wypłoszone wodą ze skarp Bugu.
- Wyżyna Lubelska: Skrihiczyn (GB05), 30 VI 1999, 1 ex., skarpa Bugu; Strzyżów (KB03), 2 exx., 30 VI 1999, skarpa Bugu; Rzeczyca (EB77), 5 VII 1997, 1 ex., wilgotny rów lessowy.

W środkowo-wschodniej części kraju chrząszcz ten zasiedla podobne środowiska jak *C. despectus*. W kraju znany z nielicznych stanowisk, przy czym prawie wszystkie dane dotyczą doniesień sprzed ponad 40 lat.

Carpelimus heidenreichi BENICK, 1934

- Wyżyna Lubelska: Męcierz (EB88), 5 VIII 1999, 1 ex., wypłoszony z brzegu Wisły razem z licznymi osobnikami *C. corticinus* (GRAV.), *C. bilineatus* (STEPH.) i *C. rivularis* (MOTSCH.); Husynne (GB03), 30 VI 1999, 1 ex., złowiony w glebie na brzegu rzeki Huski razem z kilkoma osobnikami *Platystethus cornutus* (GRAV.).

Przez KOCH'a (1989) omawiany gatunek jest określany jako stenotop, psamofil, ripikol i fitodetriticol, a więc owad zasiedlający piaszczyste lub błotniste brzegi cieków wodnych, gdzie często występuje pod szlamem lub w gnijących szczątkach roślinnych. Chrząszcz podobny do *C. corticinus*, od którego można go odróżnić stosunkowo łatwo po znacznie większych oczach, słabiej rozwiniętych skroniach i wyraźne punktowanym przedpleczu (LOHSE 1964). Dotychczas znany z Niemiec, Czech, krajów Beneluxu i Szwecji. Ze względu na ogólne rozmieszczenie i preferencje ekologiczne, stwierdzenie tego kusaka w kraju było kwestią czasu. Gatunek nowy dla fauny Polski.

Carpelimus impressus (LACORDAIRE in BOISDUVAL et LACORDAIRE, 1835)

- Wyżyna Lubelska: Kol. Jaszczów (FB37), 13 V 1996, 2 exx., wysiany ze szlamu nad brzegiem starorzecza Wieprza; Sobianowice (FB18), 13 VIII 1999, 1 ex., pod rzęsą (*Lemma* sp.) na brzegu starorzecza Bystrzycy.

W Polsce gatunek nie często łowiony, znany z kilku krain.

Carpelinus obesus (KIESENWETTER, 1844)

- Wyżyna Lubelska: Dorohusk (FB97), 15 VIII 1994, 1 ex., wysiany z brzegu starorzecza Bugu; Kol. Jaszczów (FB37.), 28 VIII 1994, 1 ex., złowiony na brzegu Wieprza; Męcierz (EB88), 5 VIII 1999, 2 exx., mulisty brzeg Wisły; Sobianowice (FB18), 13 VIII 1999, 2 exx., brzeg starorzecza Bystrzycy.

- Roztocze: Tarnowola (FA49), 28 VII 1999, 1ex., obrzeże śródlęsnego zbiornika wodnego.

W Polsce gatunek znany z nielicznych stanowisk i stosunkowo rzadko łowiony.

Carpelimus pusillus (GRAVENHORST, 1802)

- Wyżyna Lubelska: Skrihiczyn (GB05), 30 VI 1999, 1 ex., wypłoszony wodą ze skarpy Bugu; Milejów (FB37), 31 VIII 1999, 1 ex., wysiany z kompostu; Wołczyny (FC80), 14 X 1999, 1ex., brzeg Bugu.

W literaturze podawany jest jako gatunek dość pospolity (znany z kilkunastu stanowisk), jednak na badanym terenie wydaje się być stosunkowo rzadkim taksonem.

Carpelimus rivularis (MOTSCHULSKY, 1860)

- Wyżyna Lubelska: Męcierz (EB88), 5 VIII 1999, 2 exx., mulisty brzeg Wisły; Sobianowice (FB18), 13 VIII 1999, 2 exx., brzeg starorzecza Bystrzycy; Łańcuchów (FB37), 18 IX 1999, 1ex., wysiany nad brzegiem zbiornika śródlęsnego.
- Roztocze: Tarnowola (FA49), 28 VII 1999, 1ex., obrzeże śródlęsnego zbiornika wodnego.
- Podlasie: Torfowisko Krugłe Bagno, wieś Jelino (FB49), 1 VIII 1999, 1 ex., wypłoszony wodą z torfowców; Włodawa (FC71), 27 VIII 1999, 1 ex., stromy brzeg rz. Włodawki; Wołczyny (FC80), 14 X 1999, 4 exx., brzeg Bugu.

Na badanym terenie kusak dość pospolity, zasiedlający obrzeża zbiorników i cieków wodnych oraz torfowiska. W literaturze uważany za gatunek raczej rzadko łowiony.

Carpelimus similis (SMETANA, 1967)

- Wyżyna Lubelska: Męcierz (EB88), 5 VIII 1999, 2 exx., wypłoszone wodą z łagodnego i mulistego brzegu Wisły, razem z *C. rivularis*, *C. obesus*, *C. bilineatus* i *C. corticinus*.

Gatunek określany jako stenotop, psamofil i ripikol. Zasiedla głównie brzegi rzek i potoków, gdzie przebywa zwykle pod kamieniami lub w rozkładających się szczątkach roślinnych (Koch, 1989). Takson zewnętrznie bardzo podobny do pospolitego w kraju *C. bilineatus*, od którego można go trafnie odróżnić po charakterystycznie zbudowanych chitynowych strukturach wewnętrznych penisa (Lohse, 1989). Chrząszcz stosunkowo nie dawno opisany,

dotychczas znany z Czech, Niemiec, Szwajcarii, Francji Włoch i Turcji (LOHSE 1989). W kraju, jak i poza jego granicami z pewnością znacznie szerzej rozmieszczony. Gatunek nowy dla fauny Polski.

Razem z wymienionymi gatunkami na badanym terenie złowiono jeszcze cztery inne taksony z rodzaju *Carpelimus* – *C. arcuatus* (STEPH.), *C. bilineatus* (STEPH.), *C. corticinus* (GRAV.), *C. dilatatus* (ER.), których występowanie w środkowo-wschodniej części Polski potwierdzono już wcześniejszymi informacjami (BURAKOWSKI i in. 1979; STANIEC 1994, 1998). Łącznie z tej części kraju dotychczas wykazano 13 gatunków z omawianego rodzaju (obecnie 23 gatunki w Polsce).

SUMMARY

Distribution data on 9 species of *Carpelimus* SAMOUELLE from Podlasie, Lubelska Upland, Roztocze, and/or Sandomierz Lowland (CE Poland) are given. *Carpelimus heidenreichi* BENICK and *Carpelimus similis* (SMETANA) are new to the Polish fauna. Two rare taxa in the Polish fauna, *C. despectus* BAUDI and *C. exiguus* (ERICHSON) have been recorded from Podlasie and Lubelska Upland for the first time. The following species are new for the respective regions: *C. elongatulus* (ERICHSON) – for Lubelska Upland and Sandomierz Lowland; *C. obesus* (KIESENWETTER) – for Lubelska Upland and Roztocze; *C. pusillus* (GRAVENHORST) – for Lubelska Upland; *C. rivularis* (MOTSCHULSKY) – for Lubelska Upland, Roztocze and Podlasie. Short comments on habitat preferences and distribution are provided for some the species.

PIŚMIENNICTWO

- BOROWIEC L., 1990: New records of Polish *Staphylinidae* (Coleoptera). *Polskie Pismo Ent.*, **59**: 817 - 820.
- BURAKOWSKI M., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1979: Chrząszcze Coleoptera – Staphylinidae, część 1. *Katalog Fauny Polski*, Warszawa, XXIII, **6**: 1-310.
- HERMAN L. H., 1970: Phylogeny and reclassification of the genera of the rove-beetle subfamily *Oxytelinae* of the world (Coleoptera, Staphylinidae). *Bull. Amer. Mus. Nat. Hist.*, **142**: 343-454.
- KOCH K., 1989: Die Käfer Mitteleuropas. Ökologie, 1. Goecke und Evers Verlag, Krefeld. 440 ss.
- LOHSE G. A., 1964: *Staphylinidae* I (*Micropeplinae* bis *Tachyporinae*). [W:] FREUDE H., HARDE K. W., LOHSE G. A.: Die Käfer Mitteleuropas **4**. Goecke und Evers Verlag, Krefeld: 1-264.

- LOHSE G. A., 1989: 23 Familie: *Staphylinidae*. [W:] LOHSE G. A, LUCHT W. H.: Die Käfer Mitteleuropas, Band 12, I Supplementband mit Katalogteil. Goecke und Evers Verlag, Krefeld: 121-319.
- LUCHT W. H., 1987: Die Käfer Mitteleuropas. Katalog. Goecke & Evers Verlag, Krefeld. 342 ss.
- LOMAKIN V. I., 1981: Soderzhanie *Trogophloeus bilineatus* (*Coleoptera*, *Staphylinidae*) v laboratornykh uslovijakh. Zool. Zh., **60**: 609-611.
- MELKE A., SZAFRANIEC S., 1998: Materiały do poznania kusakowatych (*Coleoptera*: *Staphylinidae*) Babiej Góry. II. Wiad. entomol., **17** (2): 95-104.
- STANIEC B., 1994: Materiały do poznania kusakowaych (*Coleoptera*, *Staphylinidae*) Wyżyny Lubelskiej. Część I. Wiad. entomol., **13** (2): 95-99.
- STANIEC B., 1998: Kusakowate (*Coleoptera*: *Staphylinidae*) nowe dla Wyżyny Lubelskiej. Wiad entomol., **16** (3-4): 227-228.